

Kulaksyz O. S.,
Buçaşkaya T. G.,
Dimova V. N.,
Arnaut F. I.

Кулаксыз О.С.,
Бучацька Т.Г.,
Дімова В.М.,
Арнаут Ф.І.

Кулаксиз О. С., Бучацька Т. Г., Дімова В. М., Арнаут Ф. І.

ГАГАУЗЬКА МОВА

підручник для 1 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Kulaksyz O. S., Buçaşkaya T. G., Dimova V. N., Arnaut F. İ.

GAGAUZ DİLİ

cümnä orta üüretmäk kurumnarı için
1-ci klaslara deyni üürenmäk kiyadı

Чернівці
«Букрек»
2023

Paalı körpä dostumuz!

Büün sän çıkêrsın bir geniş, eni yola. O götürecek seni uygun hem gözäl memleketä – Bilgi memleketinä! Bilgi adamın gözlerini açêr – bunu hepsicii bilir. Bilgi memleketi bulunêr okulda.

Okul yardım edecek sana olmaa çalışkan, bilgi kabletmää, dostları korumaa, anayı-bobayı, Vatani, kendi ana dilini, gagauz halkın kulturasını hem adetlerini sevmää.

Sän taa derindän üürenecän ana tarafı için. Te bu en paalı lafrarın maanalarını, nicä mamu, aylä, Vatan,Ukraina, sän başlayacan taa ii annamaa.

Kutlêêrız seni üürenmenin çeketmesinnän!

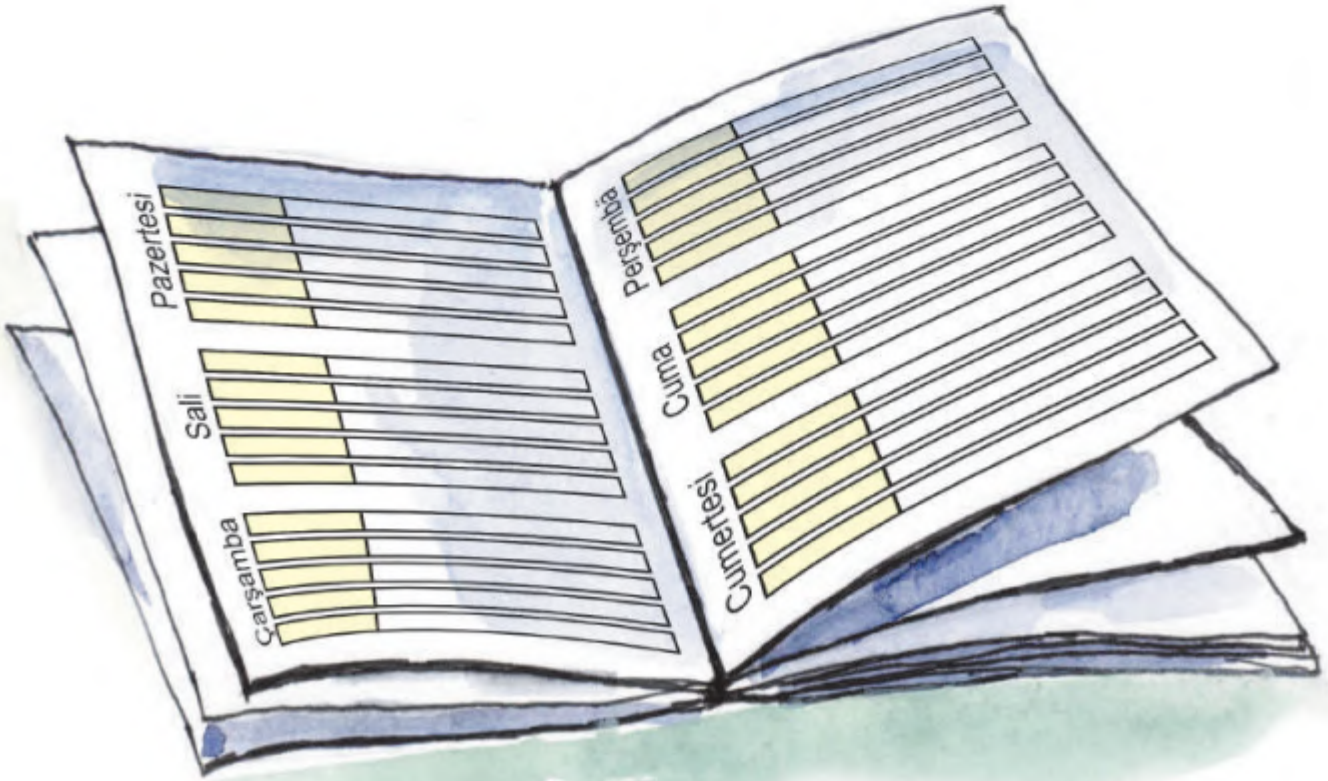
Büün çekedilmiş bilgi yolundan hep gidäsin, şere-met hem aarif olaysın, kiyatları seväysin, yaşlı insan-narı hatırlayasın, kendi ana dilindän atılmayasın!

Açık yollar sana, körpä dostumuz!

Avtorlardan

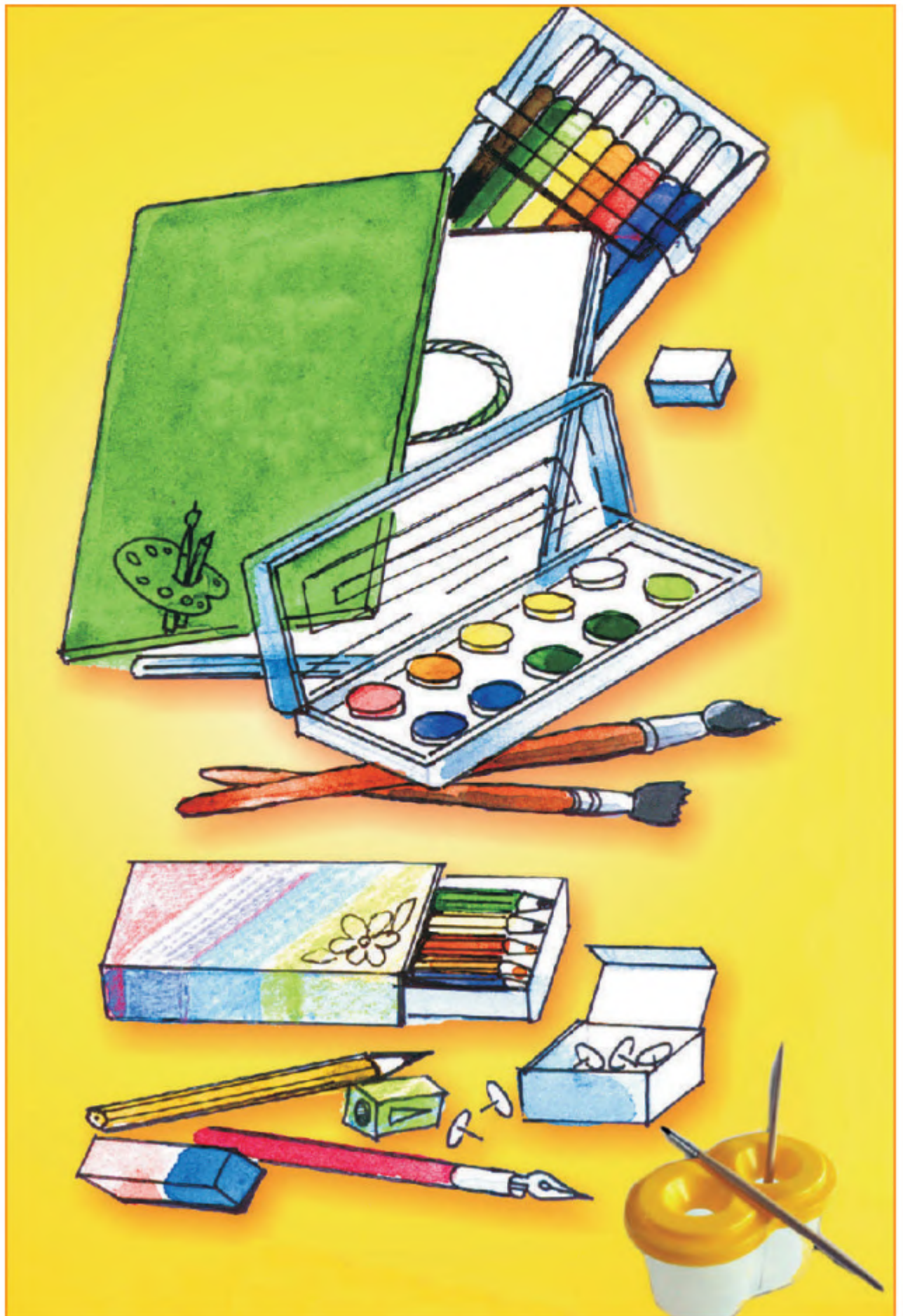

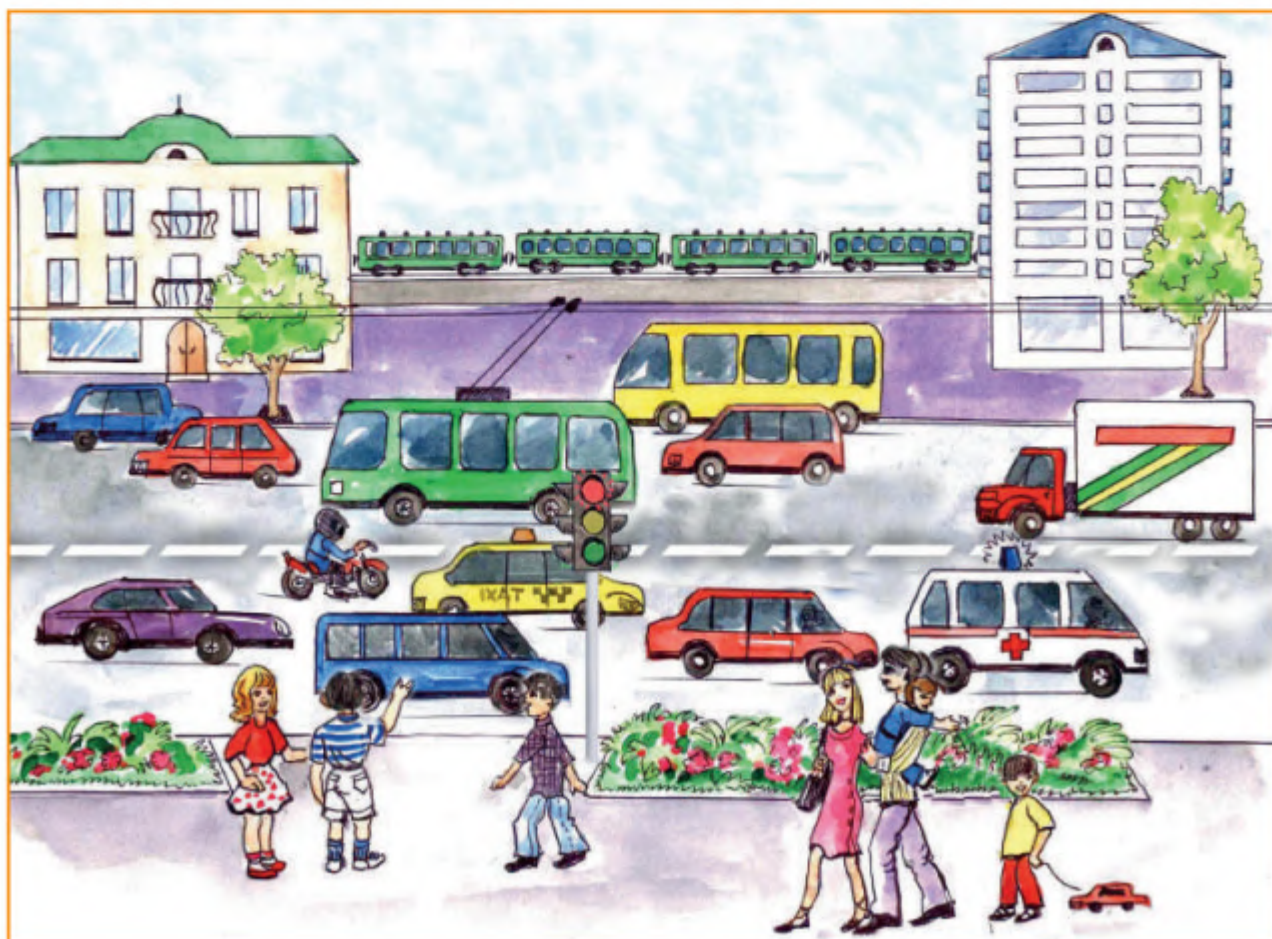

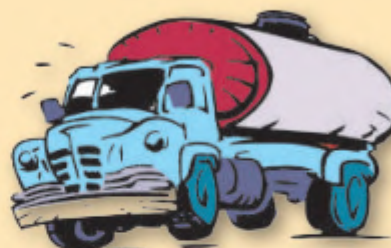
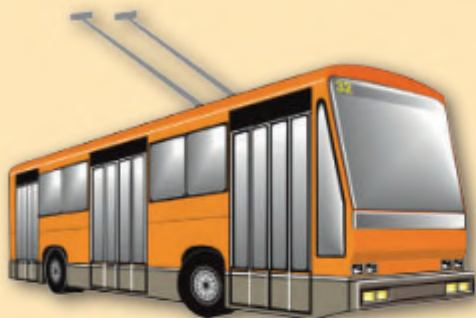

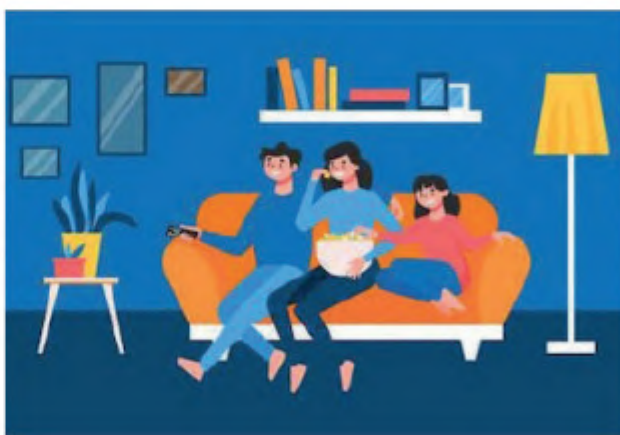
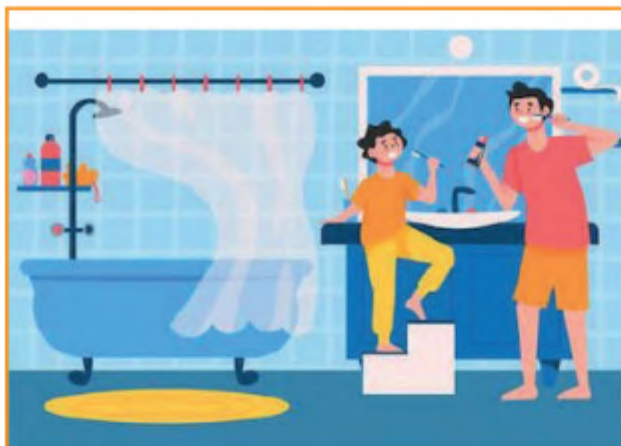

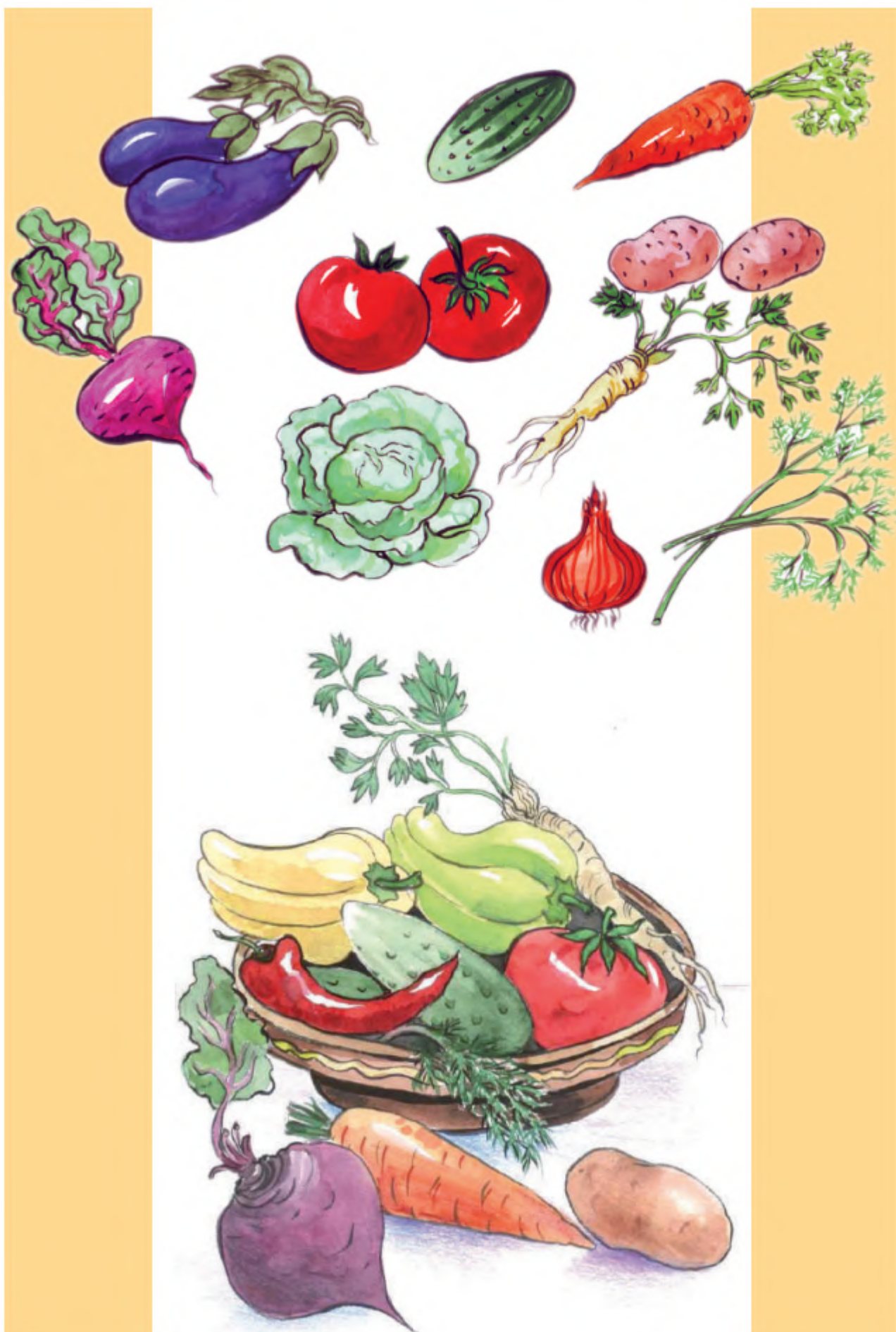

Halk giyimneri hem ayak kapları
(Національний одяг та взуття)

1

2

3

4

5

6

7

8

9

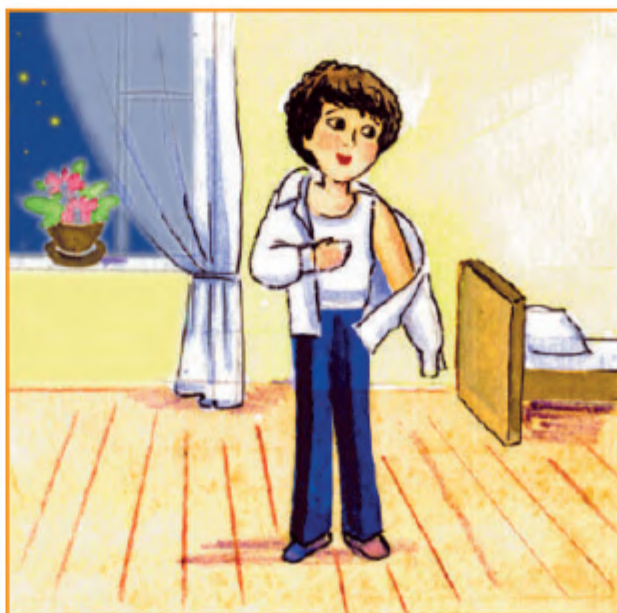
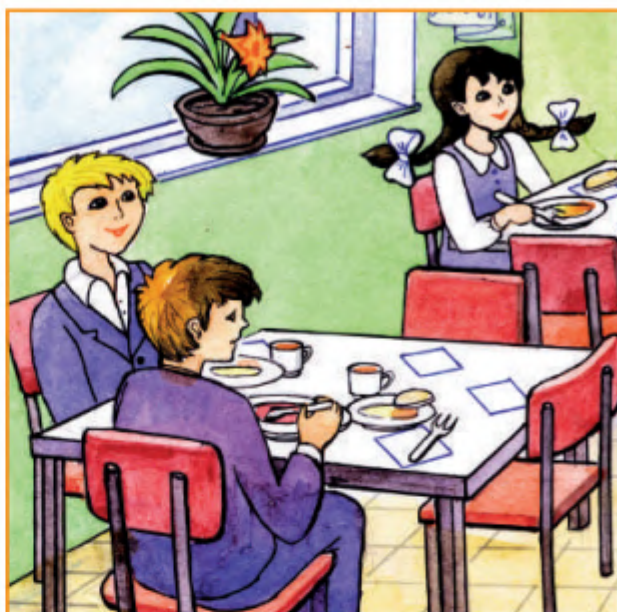
10

İlk yaz. Prost olmak yortusu
(Весна. Свято Масниця)

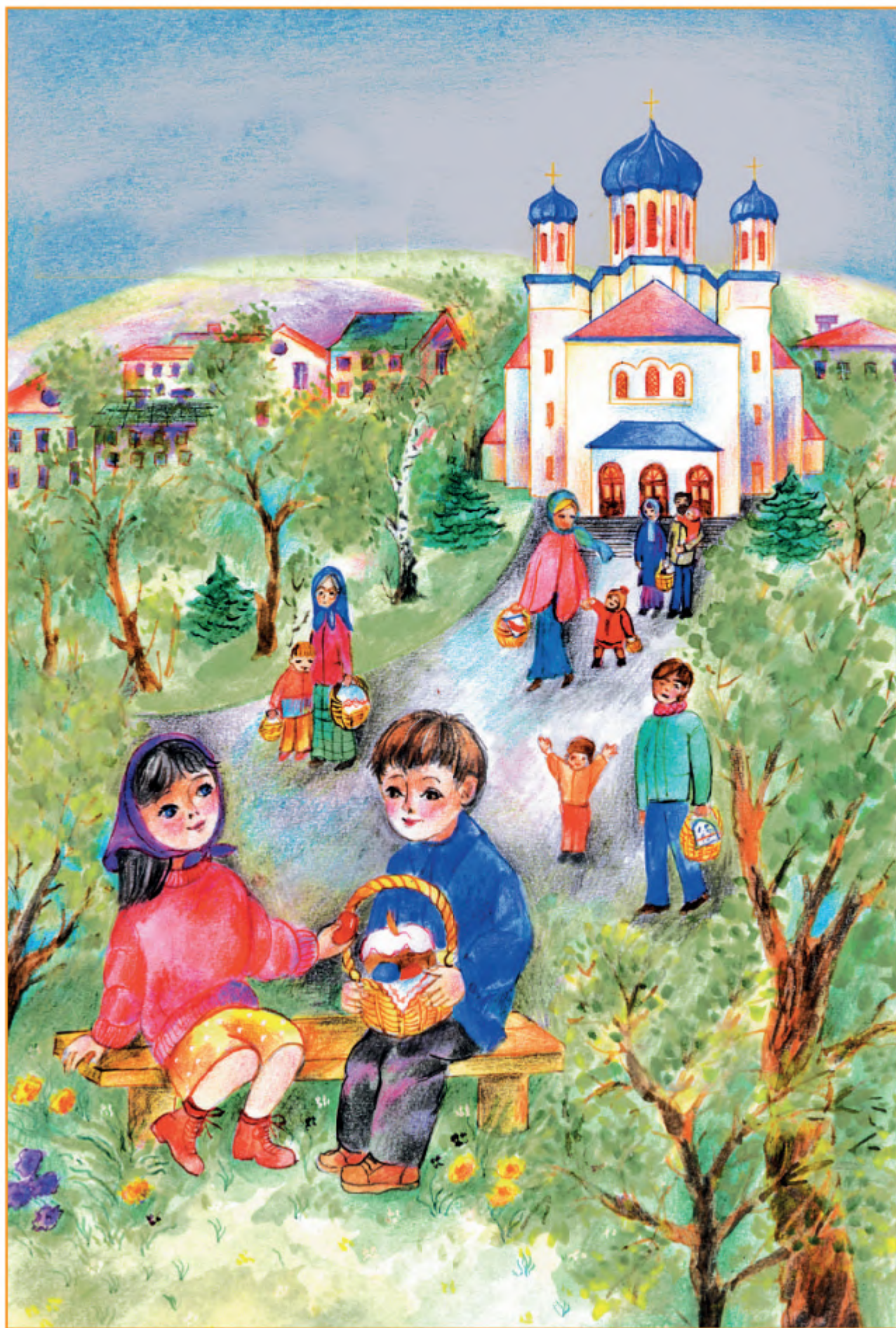

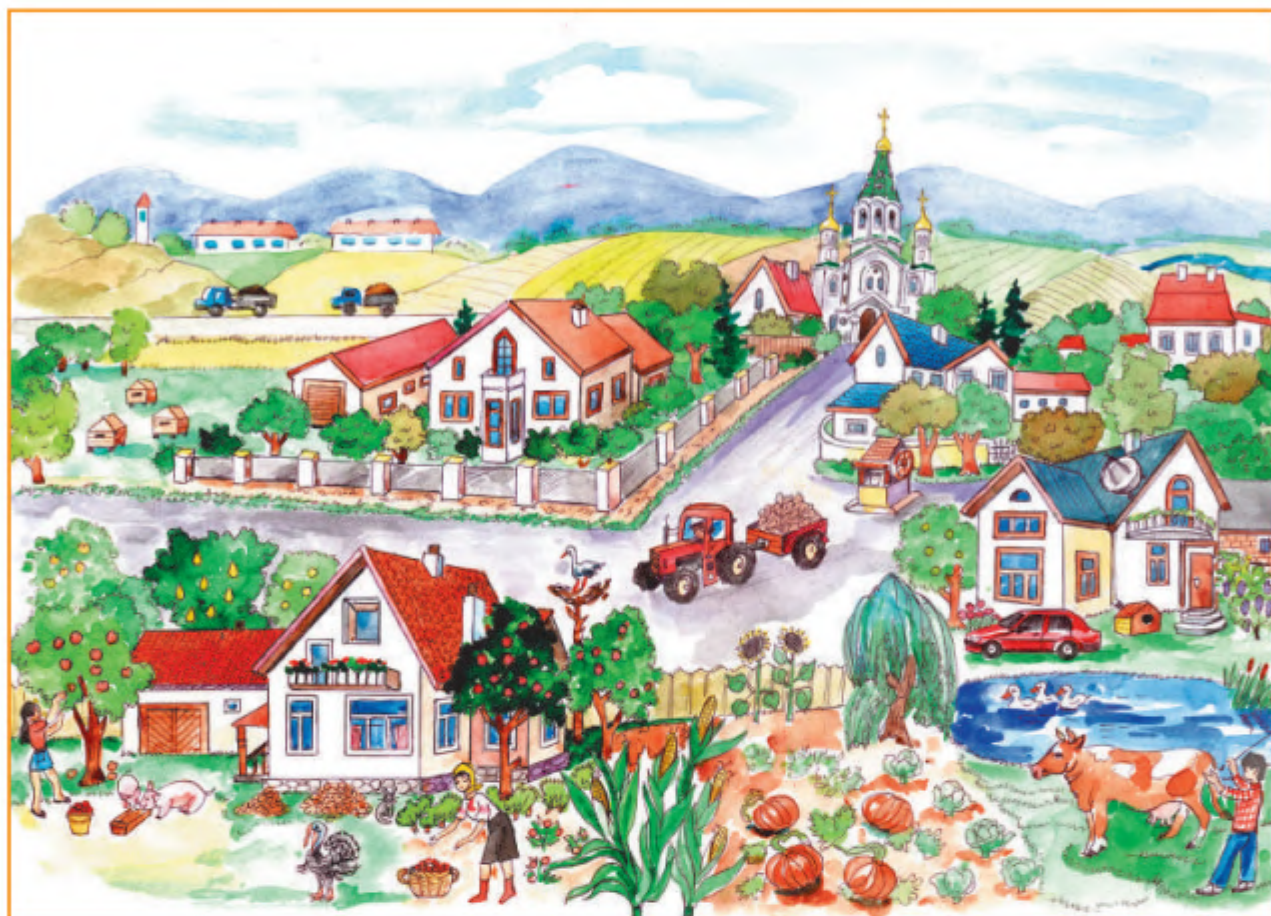

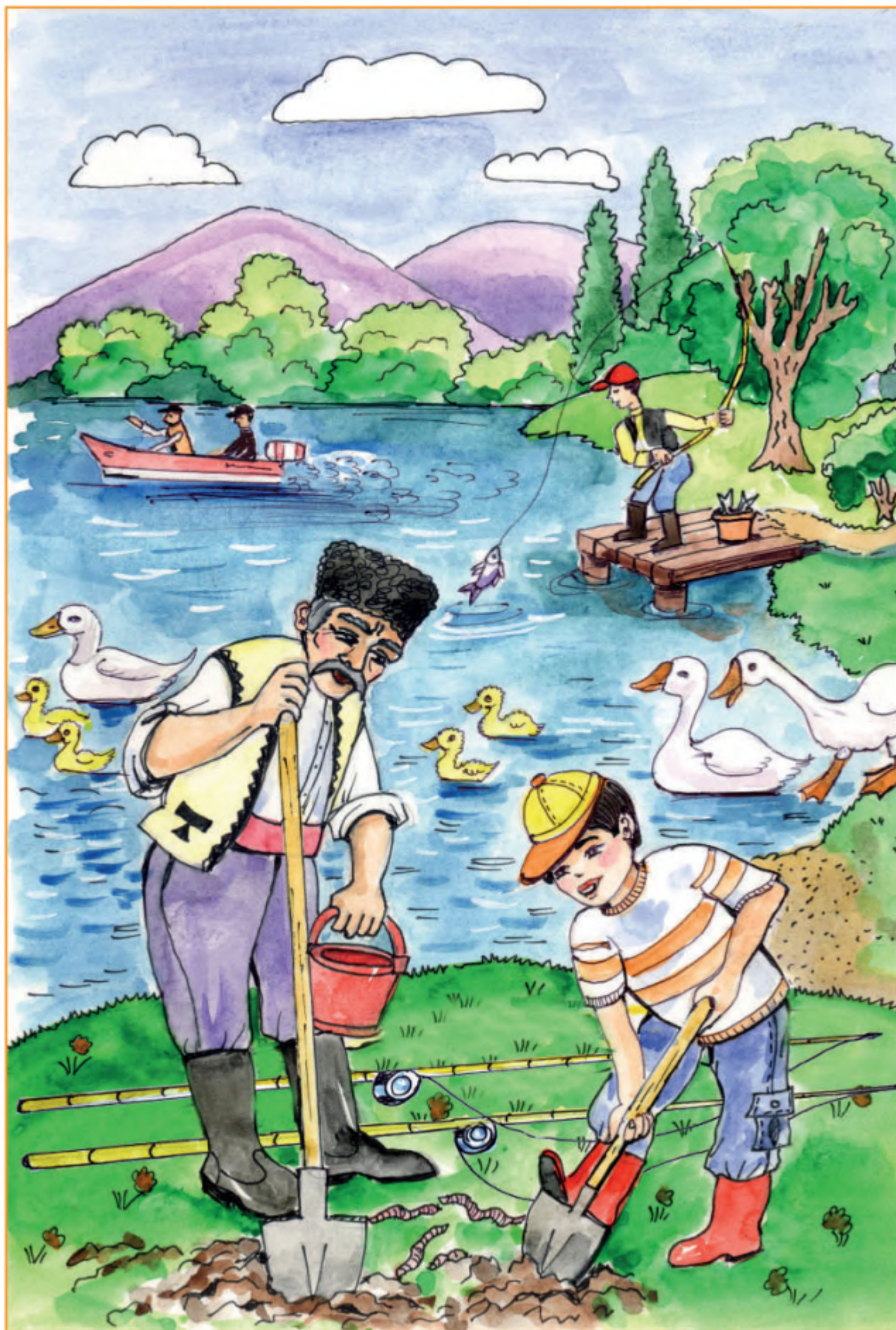

Tilki hem kirpi
(Лисиця та їжак)

Usta (Майстер)

İki moşüda
(Дві дубинки)

Su — bu bir saalık. Turkmen legendası
(Вода — це здоров'я. Туркменська легенда)

Малюнок в роботі

Малюнок в роботі

Ваҗасік
(Колосок)

Neçin kedi yıkanêr imektân sora
(Чому кішка вмивається після їжі)

Kırnak kız
(Акуратна дівчина)

Малюнок в роботі

Малюнок в роботі

Seslemäk için tekstlär Тексти для слухання

69

Tanışmak. Okul

Uygun sözlär:

Dostsuz kâr nicä kolsuz.

Kuşlar belli uçmakta, insannar sa dostlukta.

Dostluk – başka, alışverişçilik – başka.

Üürenärsän – yaşamak! Üürenmärseydin – ahmak!

Bilmeycelär:

Ak deniz, kara balık,

Denizdä kalabalık. *(kiyať, yazılar)*

Dört bacaa var,
Ama erindä durêr,
Sade oturannarı
Saatlan hatırlêêr. (esew)

K. Vasilioglu

Dört kardaş tepesinä
Tafta tavan kakılı.
Kim söyleycek, ne bu, dost,
Elbet, uşak akıllı. (mesw)

K. Vasilioglu

Usta

Var bizim bir ustamız.
Türlü iş düzär.
Avşama kadar oyuncak
Bozulup, düzülär.

Tina Sürma

Aralıkta

Bilmeycä:

Yok aazı, ama sesi
Ba öter, ba kesiler.
Dermenä kuvet verer:
Papşoycuk una döner.

(lüzgär)

V. Filioglu

Şımarêr o, ya uslu,
Ya baygın, ya pek tuzlu,
Benizi duruk, ya boz,
Sıcakta – bizä o dost! (ns)

Sıcakta – giyimni,
Suuklarda – çıplak.
Sanki ona neçin
Kışın pek sıcak (şee)

V. Filioglu

Suukta bän saklanêrım,
Yısındıynan, açılêrım.
Yazın – pekçä şennenerim,
Kışın – uyumaa yatêrım. (derä)

Bizim köpek heptän peltek
 Deyämeer o “rı-ı”, söleer o: “lı-ı”.
 Çıkarsa üfkesi eer pek,
 “Hır-hır” yapamêêr, deer: “hıl-hıl”!

Köpeklär saldı gökâ –
 Bulutçuk olmuş kedi,
 Dön-döner o lüzgerdän,
 Saldırêr köpekleri.

Kedimiz bizim avcı
 Hem dâ pek o mäyulacı.
 Salt taazä südü duysun,
 O läüzim şu mäulasın.

Kedimiz bizim şalver –
 Sıçancık sever imää.
 O ilip-kalkıp gezer,
 Avını ürkütmemää.

Todur Marinoglu

Sayılmak

Bizdä büük sevinmelik,
 Enikledi biyaz köpek.
 İki palıcık – dişi,
 Olduk evdä irmi kişi.
 Dädu, mani, mamu, tati,
 Kaku, batü, bän,
 Kara kedi, bir domuz,
 İki beygir, iki horoz:
 Birisi kara, öbürü – boz,
 Dört tauk, biyaz köpek,
 İki palıcık – dişi,
 Dooru saydım –
 İrmi kişi.

Tina Sürma

Güz

Ana tarafı

Üzümnär şıra dolu
Güz geldi yavaş-yavaş.
Almalar gözäl oldu,
Srarêr eşil yamaç.
Kuzular büüdü toyan –
Olacek lokmacıktan.
Turnalar yolcu çoktan –
Pek korkêrlar suuklardan.
Yapraklar sener hızlı,
Olmasın güz ayazlı.
Toplamaa lâázım ne var –
Bişey bozmasın hiç kaar.

T. Marinoglu

Ana dilîm

Ana dilim – tatlı bal,
Salkım çiçää kokusu,
Şırasını üklü dal
Vermiş gömeç dolusu.

Ana dilim – gözäl ses,
Maanä – türkü avası,
Onu ıřıdän herkez
Doymaz, geçmâz avazı.

D. Tanasoglu

İnsana lâazım

(bir parçası)

İnsana lâazım bir er,
Neredä ana bekleer,
Çıkıp küü kenarına,
Yaş döker uzun yola.
İnsana lâazım bir er.

Todur Zanet

Bucakta

Bucaktan gibi gözäl
Yoktur gördüüm dan erlär!
Sabaası, kauşması –
Gerçiklik – yok maanası!
Kırmızı dannar sabaylan
Alatlêêr aralanmaa,
Sansın gün bıkmış gecäylän
Dirişip kavgalanmaa.
Gün – güneş kauşaceykan,
Uzadêr kulaklarını,
Sansın, bizdän gideceykän,
Taa isteer duruklansın.

Gavril Gaydarcı

Aylä

Kızçaazım

Kalkêr sabaalen kızçaazım,
 Lafeder nasıl çancaaz,
 Deer: “Çıkmaa sokaa läazım,
 Dün bän gezindim pek aaz.”
 Alêr bir buka sofradan,
 Gülümseer, günä bakıp,
 Uz duramêêr sabaadan;
 Yetişmâz ona vakıt.
 Sorêr pek büük mü dünnäâ?
 Pek mi derin derelär?
 Necin pek kısa günnär
 Hem uzun pek gecelär?
 Otur bir kaç minut, kızım,
 Seslener dünnäâ sana,
 Yaşamamın yıldızı,
 Severäk sarmaş bana.
 Bakêrım bän gözlerinä,
 Gözleri – deniz derin,
 Hayırlı ellerinä...
 Ne gözäl bu ellerin.
 Ne gözäl üzün senin!

Todur Keleş

Zarzavatlar. Meyvalar

Bilmeycelär:

Alçacık tepä cıngırlı küpä. (mercimək)

Bir öküzüm vardır, buynuzlarını
kesmedän sımêêr dama. (fidan)

Bir sarı fıçı saplan, dolu içi
bir sürü hergeleyle. (kəun)

Kat kat döşek, onu bilmeyän – eşek. (kırtma)

Suuk su içindä kaynamış paça. (laana)

Er altında kırmızı bakır. (çukundur)

Er altında kara bakır. (trud)

Bir kara koyun kuzulaycı olsun,
kuzusu da kuzulaycı olsun. (erik)

Allah yapar yapısını, demir
açar kapusunu. (karpuz)

Aulu atladı, kaz yımırtladı. (kabak)

Düş

İlkyaz. Nofrey dădu dinnener meyva başçasında. O beener bu güneşli zamanı. Taa çok sever bereketli güzü. Bu vakıt aaçlar dolêr olmuş meyvalarlan.

Dădunun başçada en sevgili aacı var. O hepsindän kıvrak bir armut aacı. Dădu sever onun şıralı armurtlarını da. Onnar sap – sarı hem baldan tatlı olêrlar.

Şindi ihtâr onun altında bulunêr. Aaç çiçektän bim-biyaz, gelindän gözäl. Gün şılamasından, çiçek kokusundan dădu uyukladı. Çeketti görmää düş.

Te gider o geniş uzun derenin boyundan. Gök pam-pak, tenekä. Ansızdan peydalandı bir küçürek bulut. O benzârdi armut aacına. Bulutçuk yaklaştı erä. Çaardı ardına. Dădu başladı kalkmaa göklerä. O ilin sallardı kanatlarını.

Taman açan dădu girdi bulut içinä, ansızdan kimsä darttı, acıttı kanatlarını. O o saat uyandı. Bir yaban guguşu savaşırdı dădunun incecik, kaardan biyaz, bıyıklarını koparıp yuvalaa taşımaa. Onun temelini kuş şansora koymuştu armut aacın bir dar çatalında.

T. Marinoglu

Soruşlar:

Neredä dinnener Nofrey dădu?

Angı aaç en sevgiliydi?

Nesoydu aacın meyvaları?

Ne görmüş dădu düşündä?

Ne yapmış yaban guguş?

Ev

İnsana lââzım

(bir parçası)

İnsana lââzım bir ev,
Baca neredä tüter...
Geçteki şafkı, sıcaa
Koruyelar duvarlar.
İnsana lââzım bir ev.

Todur Zanet

Evdä duvarlar da
yardımcı. (şöleyiş)

Zor-zor zormantı,
Zor duvara tırmandı.
Açan kızım evlendi,
O da duvardan indi. (kiliim)

Imeklär

Bilmeycä:

Dört kardaş bir gölmektä yaşar. (zıvəz)

Cennet

- Mali, ne o cennet?
- Cennet, Sandi, o, neredä var alma, armut, kirez...
- A-a, şindi annadım. Cennet o hoşaf.

K. Vasilioglu

Ayak kabı

Bilmeycä:

Baalêêrsin – gezer,
çözersin – durêr. (çarik)

Herkerä nicä kardaş,
Yannaşık durêrız
İyarkän – masa altında,
Gecä – köşedä kalêrız.

Insanın kuruluşu

Uygun sözlär:

Adam aaç – yanından kaç.

Bilmeycä:

Edi delikli tokmak (yada: susak)

Onu bilmeyän – ahmak.

(kafa)

Yarım (yada: yaalı)

kaşık duvarda yapışık.

(kulak)

Ev hayvannarı. Ev kuşları

Bilmeycelär:

Üklük üstündä yumak. (ked)

Bir fıçı dolu iki türlü içkiylän. (yımirta)

Dışarda bir çırıış, bir baarıış.

Çıktım dışarı, buldum bir top gümüş. (yımirta)

Kedicik

Kedecik sän, kedicik

Ahmacık olan.

Neredä gezersin sän,

Kimsey yok soran.

K. Vasilioglu

Horoz nicä öter

Gününä küllüktä

Tauklar eşiner.

Ya gösterin hızlı,

Horoz nicä öter.

K. Vasilioglu

Şen hayvan başçası

İ. Kiorun şiirləri

Devä

İki kambur sırtında,
Dört üüsek buruk bacak.
Devä aacın altında,
Gölgedä hiç diil sıcak.
Çalılı otu çiineer,
Doyunduynan – dinnener.

Tilki

Turuncu tilki şiret.
Paalı deriyi koruyeer.
Hırsızlık – pek prost tabeet,
Ama avcıdan korkêr.
Şalvirlik onda var çok –
Ama tauk yaanısı yok!

Karaca

Karaca kaçêr hızlı –
Bir kıvrak boylu hayvan.
Buynuzlar onda dallı,
Korkmêêr hiç ayazlardan!

Todur Marinoglu

Kirpi

Kim bu sivri iineli
Gider yavaş ileri?
Tombarlak, nicä topçaz.
Evcääzinä kaldı az.
Iynelerdä almalar
Mantarlarlan barabar.
Kirpi şindi alatlêêr
Imelik her gün aarêêr.

Sıncap

Daldan dala o atlêêr,
Sıncapçık hep alatlêêr.
Kış için ceviz toplamaa,
Yuvacıına taşımaa.
Sıncap türkücük çalêr,
Cevizçik ta kemirir.

Kaplan

Bu kaplan bir büyük kedi,
Yollu deri, alaca.
Benim yanıma geldi,
Dayandı kalın aaca.
Pançasını uzattı,
Sora yanımda yattı.

Tavşan

Uzun kulaklı tavşan,
Hepsi deer ona «korkak».
Da açan geler avşam,
Daada kaçêr yalnayak.
Saklanêr duşmannardan
Kalın aaçlar ardında.

Fil

Bayıra benzeer bûük fil,
Arkası onun geniş.
Burnusunda karanfil,
Baaşış dost ona vermiş.

Ayı

Te mor derili ayı,
Bân oldum ona mayil.
Daulda pek şen oynêr,
Sevinmektân anırêr.
Fıçıdan o bal iyer,
Sora da tatlı uyuyeer.

Aslan

Hayvannarda var padişaa –
Kaavi, gözâl hem bûük Aslan.
Üüsek taştan bakêr aşaa,
Ama ondan hiç korkma sän.
Aslan uşakları sever,
Bomboni onnara verer.

Maymun

Maymun çitendä durêr,
Zotkasını hep burêr.
Bân ona açan bakêrım,
Gülüştân heptân patlêêrım.
O cümbüşleder beni,
Şapladêr ellerini.

Canavar

Canavar boz derili,
Dişleri onun sivri
Hep aarêêr kimi tutmaa,
Ulu daaya götürmää
Ama köpeklâr salêr –
Canavar hızlı kaçer.

Yollu yaban beygir

Bu beygiri kim görer,
Hepsicii ona şaşêr:
Pek gözâl yollu giimni,
Sansın bir halat eni.
Bân onda atlı gezerim
Da lüzgärlân yarışêrım.

Bilmeycelär:

Aulu atladım,
Liftimi kaybettim.

Ay buldu,
Gün sakladı. (kraa)

Bir öküzüm vardır,
Yatır kalkmaz. (uewnp)

Bir öküzüm var, dan erleri aarırkan yatêr,
Bir küü savaşsın, kaldıramêêr. (uewnp)

Bir izmetçim var,
Kendi kendini iyer. (wnw)

Eni yıl
(*bir parçası*)

Eni yıl, eni yıl,
Eni sendän bekleeriz,
Eni yıl, eni yıl,
Sana pek sevineriz.

Yazına senin, eni yıl,
Pak yaamurlar.
Kışın da ko yaasın
Dizä kadar kaarlar.

Başaklı azimka
Kırlarına,
Sütlü papşoy
Ahırlarına.

Tina Sürma

Kolada

Hristos geldi dünneyä,	Zeedelensin kısmetä
Ömür verdi günnerä.	Nelär konulmuş neetä.
Koladi – koladelä,	Koladi – koladelä,
Bizdän dä bir büük seläm!	Bizdän dä bir büük seläm!

Sevdi bizleri heptän,	Saalık, sevgi evinizä,
Sevdi bütün ürektän.	Evlad gülüşü sizä,
Koladi – koladelä,	Koladi – koladelä,
Bizdän dä bir büük seläm!	Bizdän dä bir büük seläm!

Ko can ateşi yansın,	Hep şılasın gün hem ay,
Hatır güdän sayılsın.	Kırda doluşsun booday.
Koladi – koladelä,	Koladi – koladelä,
Bizdän dä bir büük seläm!	Bizdän dä bir büük seläm!

V. Filioglu

Saat. Günüñ sıralıı

Bilmeycä:

Gecä-gündüz orüyer,
Ne içer, ne dâ iyer.

(saatlar)

Edidä saat cıngırdêêr
Döşektän tez kaldırêr.
Edi buçukta saadım
Okula yollandırêr.
Saat birdä evä giderim
Üülen ekmeeni iyerim.
Saat üçadan dinnenerim
Kuşlara imää vererim.
Uroklarımdan seftä
Tutunêrım saat dörttä.
Altıyadan okuyerım
Daavaları esaplêêrım.
Ediyadan dinnenerim
Mamuya yardım ederım.
Dokuzda döşää yatêrım
Tatlı – tatlı uyuyerım.

Konstantin Vasilioglu

Ilkyaz. Prost olmak günü

Prost olmak günü, adetä görä, evin önündä çorbacı yakêr bir ateşçik, angısının üstündän atlêêrlar uşaklar da büüklär dä. Sayılêr, kim atlêêr ateş üstündän, o paklanêr kimi fenalıktan, taa saalıklı olêr.

Hey, gözäl dedelär adeti,
Şükür, ki genä geldin kapuya.
Oruç tutularkan – biz prost olacêz,
Her günaha evalla gelecez.

Todur Zanet

Ana tarafı

İnsana lââzim

(bir parçası)

İnsana lââzim Vatan,
Halkına kalsın damar,
Kanında – dedä sesi,
Uzaktan evä çeksin,
İnsana lââzim Vatan.

Todur Zanet

Uygun söz

Vatanından gözäl er dünnädä yoktur.

Kara toprak

Bizim Bucak –
Kara toprak
Besleer bizi,
Sever bizi,
Ana gibi,
Paasız deyni.

Bizim Bucak –
Kara toprak,
Haliz masal,
Cırtma, kaval –
Sennik için,
Hoşluk bizim.

Mina Kösä

Bilmeycä:

Arşın ayaklı – tavsam bıyıklı.

(ekinär)

Çiçeklär**Bilmeycä:**

Ak pak biyaz yımırtaymısın?

Avcılar geldi,

sän da bırdaymısın?

(wəpııδ)

Laalä

Oldunuz mu göz- kulak?

Başçada büüyer laalä.

Dördünü biz kopardık –

Lä-lä-lä-lä-lä-lä.

Kaç kerä yapêrsın “lä”

Okadar kaldı laalä.

Ya çekedin siz saymaa –

Kaç çiçek var başçada?

T. Marinoglu

İlkyaz yortuları

Paskellä

Kırmızı yımırta
 Sepetlär büün dolu,
 Boyalı yımırta.
 Bän bunu bekledim
 Pek çok gün hem afta.
 – Hristos dirildi!
 – Hakına dirildi!
 Bu yortu bizlerä
 Allahtan verildi.

K. Vasilioglu

Uygun sözlär

İlkyaz kışı doyurarmış.
 İlkyazın gözellii – çiçek, güzün gözellii – ekmek.

Yaz

Sabaa

Kukurika, kukurä
 Ötüşerlär horozlar.
 Şırıldêr duruk derä,
 Uyanêrlar uşaklar.
 Kukurika, kukurä
 Çıvlaşêrlar piliçlär.
 Gün girdi içerlerä –
 Verilerlär selemnär.
 Kukurika, kukurä
 Gecedän biz saa çıktık.
 Gözälim çiçeklerä
 Genä hepsimiz şaştık.

T. Marinoglu

Uygun sözlär:

Yazın arkan terleyecek, kışın şennik gelecek.
 Yazın sän çalışacan – kışın tatlı uyuyacan.

Bilmeycelär:

Sarıdır, şafran diildir,
 Karadır, katran diildir,
 Kanadı vardır, kuş diildir. (kelebek)

Daya gidär harapçık,
 Daadan gelir – ayanda sarı çorapçık. (kuvan)

Gezinmeklär

Atlı gezinmäk (bir parçası)

Yaklaşyp bir boz eşek
(Ne toyandı, ne gevşek),
Aar sallêêr o kafayı,
Gezdirmää bizi kayıl.

Gözündän eşään saklı,
Hepsimiz pinip atlı,
Ki olsun sonda üünmää –
Yollanêrız gezinmää

V. Filioglu

Yoktu, bezbelli, işim,
Toplaşêrız beş kişi,
(Takä diildi başımda,
Diildik az biz yaşımda).

Masallar

İki kardaş

Moldovan halk masalı

Yaşaarmış evelki vakıtlarda iki kardaş. Pek birliktä hem annaşmakta yaşaarmışlar. Büük kardaş artık evliy-miş. Varmış uşakları da. Ama küçüü taa delikannıymış.

İki kardaş da yaşaarmışlar küüdä, şiftçilii aydar-mışlar. Varmış birär parça topracıkları, neredä onnar booday ekärmişlär. Ekinnar olduynan toplarmışlar berekedi – herkezi kendi tarlasından biçintileri taşıyer harmana da ayırı – ayırı çekederlär harman düümä.

Gider küçük olacaan batüsu üülenni yapmaa. Kar-daşı kalêr harmanda ekini saçak kuşlarından korumaa.

Batüsu taa etişer – etiştirämeer ayrılmaa harman-dan, nicä kardaş alêr da birkaç demirli tenä döker ba-tüsünün yivini. Kendi – kedinä olä kararmış: – Batünün var karısı hem uşakları. Ona taa çok läüzim olacek, aylesini bakmaa deyni. Bän – sa yalnızım. Nereyi da gitsäm, hererdä bir parça ekmek bulacam. Ko onun payı taa zeedecä olsun!

Dönmüş batüsu harmana. Şindi kardaşındaymış sıra ekmek imää. Bakmış batüsu düülmüş tenä yivin-nara da düşünmüş:

– Benim işim kolay: evim da va var, uşaam da var. Var kim benim için düşüsün dä. Ama kardaşımın kim-seycii yok. O pak yalnız, yok kim ona yardım etsin. Ya bän ona birkaç demirli zeedecä atayım. Ko onun payı zeedecä olsun!..

Nicä düşünmüş, olä da yapmış. Da çikêr ani kardaşların tenä yivinnarı hiç azalmamışlar, ama cannık hem insannık – zeedelenmiş!

Soruşlar:

Nicä yaşarmış iki kardaş?

Ne yapmış küçük kardaş, açan batüsü gitmiş imää?

Neçin?

Ne yapmış batüsü, açan küçük kardaşı gitmiş imää?

Neçin?

Ne çıkıştı bitkidä?

Neçin kuşçaaz aalêêr

Küüyün kenarkı evinda yaşayarmış karı-koca. Varmış onnarın iki uşakları – Mälçu hem Oli. Mälçu on yaşındaymış, Oli da – dokuz.

Evin yanında büyüymüş bir büyük kavak aacı.

– Hadi yapalım kavak aacın altında bir sallangaç, – demiş Mälçu.

– Ya ne islää olacêk sallanmaa! – sevinmiş Oli.

Piner Mälçu kavak aacın üstünä da baalêr dallarına çatıyı.

Atlêêr uşaklar sallangacın üstünä da... – hadi sallanmaa.

Sallanarkan, onnarın üstündä hep dönüşarmış hem kendi dilindä türkü çalarmış bir kuşçaaz.

Mälçu demiş:

– Kuşçaaz da seviner, ani biz sallanêrız.

Bakêr Oli kavaan güüdesinä da görer bir delik. O de-
liin içindä görünärmış bir yuvaçık, yuvacıın içindä da
– yavrucukları.

– Kuşçaaz sevinmeer, ama aalêêr, – demiş Oli.

– Neçin aalêêr ya?

– Kendin düşün, neçin, - cevap etmiş Oli.

Mälçu iner sallangaçtan, bakêr kuşçaazın yuvaçığı-
na da düşünmeyä varer: neçin sanki kuşçaaz aalaar
sa?

Vasiliy Suhomlinskiy

Soruşlar:

– Ne yapmışlar Oliylän Mälçu?

– Neyä srvinmişlär uşaklar?

– E neçin aalêêr kuşçaaz?

Kosti Vasilioglu

Karımca hem güvercin

Gagauz halk masalı

Küçük bir karımca bir gün derenin duruk sularına indi. İçi yanardı. Uzandı içmää bir yudum su. Ama tam man bu vakıt onu bir dalga aldı, götürdü. Zavalı:

– Etişin! Buulêrim! – da çeketti çırpınmaa.

Derenin üstyandan uçan bir güvercin onu açık gördü. Gördü nicä zeetleneer, buuşêr bu küçücük can, da çeketti suya dooru kolverilmää:

– Kardaş, – dedi, – şindi sana bir çıbık getirecäm, ona tutunarsın.

Küçük karımca kurtulduynan çıbık üstündä, angısını getirmişti güvercin, dedi:

– Çok, çok saa olaysın güvercin kardaş. Bu iiliini hiç unutmaycam. Güvercin:

– Bän aslıya bişey yapmadım. Hadi hoşça kal. Üz yıl dik atlı ol.

Ertesi günü karımca daayı dolaşardı. Gördü elindä tüfek tutan bir adam. O bir avcıydı. İlerdeki aaçlarda neya sä gözlerini dikmişti. Karımca baktı uz o aaca. Bir dä gördü orada dünkü hatırlı güvercini, angısı oturardı dalda bir kasavetsiz. Karımca o saat avcının baacaana tırmandı. Taman güvercini keyzä alardı. Adam “Of” acıdan baardı. Bu vakıt karımca kendini erä attı, güvercin avcının sesindän ürktü, maavi goklerä çıktı.

Soruşlar:

Neya üüreder bizi bu masal?

Nicä kurtarmış güvercin karımcayı?

Annadı mı güvercin kim onu kurtardı?

Neçin kedi yıkanêr idiktân sora

Litva halk masalı

Günün birindä çiftçinin kapunun önünä konêr bir saçak kuşu. Konêr da çekeder, çimen üstündä atlaarak, teneleri toplamaa.

Bu vakıt çorbacının kotoyu başlêêr kuşçaazın aar-dına avlanmaa.

Türlü – türlü sinip – erleşip, birdän saçak kuşun üstünä atlêêr da tutêr. Kanadından kaldırıp onu, demiş:

– Ne gözäl bân şindi sabaa ekmeni yapacam!

– Siz ne, Canabiniz, kotoy beyim, – baarmış saçak kuşu. – Okadar mı siz beni imää isteersiniz?

– E ne, gözünä mi bakacêydım, – üfkeli demiş kotoy da hazırmış şansora kuşun kafasını bursun.

– Ayıp läázım olsun, kotoy beyim! – genä kendi kuş dilindä demiş saçak kuşu. – İmää siz var nicä iyaşınız, ama unuttunuz yıkanmaa!

– Ne, Canabiniz, bilmeer mi, ani çorbacıykanız da, çorbacınız da – hepsi insannar bu dünnädä ilkin ikanêrlar da sora oturêrlar sofraya?

Burada var dooruluun! – demiş kotoy da kaldırmış bacaanı, ki taa isleycä zotkacını yıkasın.

Saçak kuşu bunu da bekläärmış. Fırlêêr da konêr evin saçaana, kotoydan taa uzaacık.

Pek üfkesi çıkmış kotoyun ozaman.

– Eter bana bukadar! Beni şansora aldatmaycan!
 – demiş kotoy. – Ko insannar, nesoy bilerlär, ama bän şansora ilkin ieycäm da sora ikanacam.

Ozamandan beeri hepsi kotoylar bu dünnädä ikanêrlar idiktän sora.

Soruşlar:

Kim konmuş kapunun önünä?

Kim tutmuş saçak kuşunu?

Nesoy çıkış bulmuş saçak kuşu?

Kotoy da. İlerledin...

Ozamandan beeri ne yaparmışlar kotoylar?

Kediyi aldım kucak,
 “Mäu” bana dedi yalpak.
 Buhucuk seläm verdi:
 “Kukumäu!” – işidildi.
 Biz cuvap verdik birdän:
 Bän – “ku-ku!”, kedi dä – “mäu!”
 Da öttü iki sestän
 Dolaya bir: “kuku – mäu!”

Todur Marinoglu

«Su – bu bir saalık». Turkmen legendası
(«Вода – це здоров'я». Туркменська легенда)

Su – bu bir saalık
(türkmen legendası)

Evelki vakıtlarda Barsa – Gelmes (gagauzçayabçevirdiynän, çıkêr “gidirgelmäz”) küüycezindä yaşaaarmış bir örtülü taliganın altında bir ihtiar karı çocucaannan.

Çocucaan adıymış Toyli. Günün birindä Toylinin mamusu pek hastalanmış.

– Çocuum, – demiş mamusu, – pek isteerim su içmää bir bayır sızıntısından.

Okadarki orayı uzak gitmää. Hem sän da taa küçük-sün...

Toyli pek sevärmiş mamusunu. O neetlenmiş getirmää mamusuna sızıntı suyu o üüsek bayırlar üstündän. Çok oyalanmamış. Almış torbasına bir pita, bir boş çölmek, su almaa deyni, pinmiş eşeciinä atlı da yollanmış uzak hem korkunçlu yola.

Mok vakıt yol tutmuş Toyli etişincä o bayırlara, türlü korkular geçirmiş.

Hiç bir da saada yolda durgunmamış, neçinki bilärmiş, ani evdä anası onun geeri dönmesini bekler. Etişer Toyli o bayırlara gecä vakıdı. Pinmää gecä vakıdı bayırların üstünä korkmuş da, bulup bir yakışıklı gümä, yatmış altında dinenmää.

Sabaylän, açan güneş taa sade kızarmaa başlamış, Toyli piner bayırların üstünä, bulêr o serin, göz yaşı gibi, duruk sızıntıyı, doldurêr çölmeeni sucaazlan da alatlêêr taa hızlıca etişmää evä.

Yolda gidärkän, ona karşı geler üç zengin adam. Onların birisi Toylinin bir çolmek suyuna virärmiş deveyi. İkincisi – bir beygir hem anasına gözäl bir fistan.

Üçüncü zengin adam verärmiş altın. Ama çocukak götürmüş suyu mamusuna.

İçmiş douynca mamusu o sızıntı suyundan da birdän saalı ona dönmüş, sansın hiç diylmiş ta hasta. Toyli anlatmış mamusuna, kimnärän buluştu yolda.

– Sän helal çocuksun, – demiş mamusu.

– Tutasın aklında, uşam: su bizim çollukta – bu bir saalık!

Soruşlar:

Ne istemiş Toylinin hasta mamusu?

Kolaymış mı Toyliya suyu getirmää?

Ne istemişlär zengin adamnar vermää Toyliya bayır suyu için?

Ne demiş mamusu Toyli tutsun aklında?

Tilki hem kirpi

Gagauz halk masalı

Karşılaşmışlar daalarda kirpiylän tilki. Çeketmiş tilki üünmää kirpiya kendi şiretliklerinnän, becermeklerinnän, angıları ona yardımneêr herbir işi yapmaa, nicä o isteer. Bitkidä tilki deer kirpiyâ:

– Bendä, dostum, üz fikir var, angıları beni herkerä belalardan kurtarêrlar.

Ama tikenni kirpi bakmış-bakmış o tilkiyâ dä gülümseyrâk demiş:

– Bendä, zavalıda, sade bir fikir. Ama o da beni herkerä kurtarêr zorda.

Tilki bakmış kirpiyâ üusektän da aklısınca düşünmemiş kafadarı için islää.

– Açan gidecez ava, ozaman belli olacek, kim ne becerer, – demiş kirpi.

Tilkiylän baas tutunêrlar da giderlär küüyün kenarına. İlkin läüzımmış, gösterson becerikliini tilki. Kirpi kalmış dermenin altında, tilki da küü içinä avlanmaa gitmiş. Tilki gezärmiş auldan aula, hırsızça iki tarafa bakınarak. Ya çorbacı vakıtları duyêr şiret tilkiyi da koolêêr, ya köpeklär takışêrlar aardına... Pek tilkinin canı acıyarmış, ani uymêêr işi dä boş döner. Ama yok naşey yapmaa. Bitkidä köpeklärdän gücülä derisini kurtarmış, may-may paralaceymışlar onu. Döner dermenin altına boş hem aaç. Kirpi ona karşıdan taa sormuş:

– Nesoy, kumița, idin mi taucak? Tilki cuvap vermiş:

– Bișey kıştırımadım, hererdän kooladılar. Da an-natmış sırayca, nesoy onu çorbacılar hem köpeklär hiç sokultmamışlar da kümeslerä.

– Bän buldum burada, kumița, bir parça slanina, – demiş kirpi, ama bän iyämedim onu, neçin ki oruç tutêrım. – Ya ahmaa, demiş tilki. – Bän bulaydım, kâr oruç ta olaydı, hep okadar iyeceydim.

– İstäärsän, – demiş kirpi, – sän şimdi dä var nicä yapasın bu işi. – Gel benim aardıma, bän sana gösterecäm da var nicä iyäsin.

– Göster taa hızlıca, yalvarmış aaç tilki.

Dermenin çorbacısı koymuş dermenä yakın bir kapan, ama içinä koymuş gözäl kokan bir parça slanina. Haydut tilki, görduynän slaninayı, korunmayı da unutmuş. Uz slaninanın üstünä doorulmuş da kapana düşmüş. Ozaman kirpi korkusuz almış slaninayı da çeketmiş tatlı-tatlı imää. Tilki bakarmış, nesoy kirpi iyer slaninayı da annayamaazmış.

– Ya seslä, dostum, – demiş tilki, – sän bana dediydin, ani oruç tutarmışın ya, ama şimdi iyersin o slaninayı, sansın aftaylan imemişin. Nesoy bunu annamaa?

– Vakıt geçti, oruç ta bitti, – demiş kirpi. – Yardım etsänä, dostum, kapandan kurtulayım, – demiş tilki.

Kirpinin aklısına gelmiş, nesoy tilki ünärmiş o üz fikirinnän hem şiretliklerinnän da demiş:

– E sän yok mu nicä üzdän bir fikirini baari kullanasın da kendin kurtulaysın?

Kirpi o vakıdadan şansora bitirmişti slaninayı da yalanarmış. Hazırlanmış artık evä gitmää, açan genä işitmiş kapandan tilkinin sesini:

– Bişeycik aklıma gelmeer, demiş tilki, yalvarêrım, yardım et.

– Bendä sadä bir fikir, genä gülümseyräk demiş kirpi. Da genä bän seni lääzım üüredeyim. Sadä üünmää bilersin.

– Üüret, – taa bir kerä yalvarmış tilki, – nekadar yaşaycam önünü geçmeycäm.

– E, ozaman seslä, – demiş kirpi, – Sabaa, açan dermenci gelecek, sän yapın ölü, o açacak kapanı, seni, kuyrundan tutup, sıbıdacek bir tarafa. Tä oza-man taa hızlıca kalk da kaç.

Êh, sän, şiret tilki! Taa da üüner: üz fikirim var!

Soruşlar:

Neredä buluşmuşlar kirpiylän tilki?

Ne üünmüş tilki?

Ne cuvap vermiş kirpi?

Ne getirmiş avcılıktan tilki?

Kim çıkışmış taa aarif?

Nedän annadınız?

İki moçuga

Gagauz halk masalı

Bir fukaara adamın varmış bir bölük uşaa, ama yokmuş birdä çizî topracı, neylän baksın onnarı. Alıp başını adam çıkmış evdän aaramaa bişey-bişey ime-lik için. Gidä-gidä karşı gelmiş bir dädüya.

– Nereyi, çocuum? – sormuş ona dädu.

– Var kalabaliim, boba, ama yok neylän bakayım onu. Gideyim, bekim, bulurum bişey-bişey dişimä atmaa.

– Gel gecelä bendä da sabaa gidärsin evinä.

Adam kalmış dädüda. Sabaylan dädu vermiş ona bir sofrada da söylemiş:

– Açan deycän: “kurul sofracıım”, onda olacek türlü imeklär. Onnarlan da sän bakacan uşaklarını.

Gelirkän evä adamı tutmuş karannık da o kalmış komuşu küündä, kumisindä. Kumişa gördüynün saadıcı, yuurarmış kendini, ani yok ne koysun onun önünä.

– Sän, kumişa, hiç düşünmä, bän bulacam neylän kırpınmaa. “Kurul sofracıım”, – demiş adam da onun üstündä tütmiş türlü imeklär.

İmişlär-içmişlär, cümbüşleşmişlär da sora saadıcı yattırmışlar başka sobada. Kumişa o gecä hiç uyyamamış: onun pek tamahı geçmiş bu sofraya. Onuştan o sabaadan yaptırmış adamına bir başka sofrada da brakmışlar onu saadıcın sofrasının erinä.

Sabaylän, aydinnadıynan, saadıcı, alıp sofrayı, gitmiş evinä da koymuş boş sofrayı uşakların önünä. “Kurul, sofracıım!” – birkaç kerä demiş sofraya, ama sofrada bişey peydalanmaazmış.

– Ya ne käämil sofran var senin! – demiş karı da urmuş adamın tepesinä bir sofra. Yok ne yapsın adam da genä gitmiş evdän. Sofra sırtında. Gidärkän karşı gelmiş genä o dädüylan:

– Nereyi, çocuum, gezdirersin bu sofrayı?

– Bu sofra – diyl benim, ama kuminin. O diyştirmiş onu. Dädu vermiş adama iki moçuga da demiş:

– Al bunnarı da git kuminä. Açan deycän onnara “Lup-tup, moçuga”, onnar sana iş yapacêk.

Kumilär pek konaklı karşılamışlar saadıcı: hatırlamışlar onu, ikramnamışlar, sansın ne suvan imişlär, ne da suvana kokarmışlar. Yattırmışlar onu genä o sobada. Gidärkän yatmaa, adam demiş:

– Bakın, kumi, salt demeyäsiniz bu sopalara “Lup-tup, moşuga.”

Yorgun saadiç tezicik dalmış uykuya, ölä horlaarmış, ani pençerelerdä sırçalar cıngırdarmış. Ama meraklı kumişayı bu moçugalar raada brakmaazmış. Ne verir bunnar da, acaba? – düşünmüş o da yavaşıcık demiş: “Lup-tup, moçuga!”. İşidip bunu, bir moçuga konmuş kumişanın sırtına, öbürü – tepesinä. Sora diişmişlär erlerini da taa sık-sık kaptırmışlar kariya er taraftan. Karı kıpıtmış da baarmış kumiyä. Enez kumi peydalanmış, bir moçuga annısına kabletmiş. Düümüşlär moçugalar kumiylän kumişayı taa eşek sudan gelincä, onnar saadıcı yardıma çaarmayınca. Yalvarmışlar saadica, diz çoküp onun önünä, durgut-sun moçugaları. Uyanmış saadiç, “tpr-u-u” demiş da moçugalar, uslanıp, kapu aardına konmuş.

– Verin geeri soframı, zerä bän onnarı kızıştırarsam, taa da bet olacêk!

– Al sofranı da, moçugalarını da git, başka uurama bizä! – alatlan demiş kumişa, angısına, bezbelli, taa da çok moçuga düştü.

Almış saadiç koltuuna moçugaları, urmuş sofrayı sırtına da gitmiş evä.

– Topla, karı, uşakları. Şindidän sora yaşaycêz!

Birkaç vakıttan sora o padişaalıkta kopmuş bir cenk. Gitmiş bu adam padişaa da demiş:

– Padişaaam, ne verecän bana, er ensäärsäm düşmanı?

– Nasıl sän yalnız var nicä enseyäsın okadar askeri?

– Orada – benim işim.

– Verecäm sana yarım padişaalı, – demiş padişaa, – salt ensä.

Açan adam konmuş askerin önünä iki moçugaylan, baş askercinin biri demiş:

– Nâbacak bu erif bizä iki moçugaylan? Biz onnarı kıyacêz, ufak-tüfek yapacêz!

– Lup-tup, moçuga-a-a! – baarmış adam da çeketmiş düüş.

Moçugalar uçuşarmış iki tarafa, düüyüp, daatmışlar düşmannarı da çorbacısına dönmüşlär.

Tä nasıl bir adam kurtarmış ölümdän padişaaayın askerini.

Durmuş padişaa lafında da vermiş adama yarım padişaalı, deyip:

– Lääzim olursa, bän genä seni çaarıcam.

Soruşlar:

Nereyi yolanmış adam?

Kiminnän o buluşmuş?

Ne vermiş dădu adama?

Etişmiş mi adam sofraylan evä?

Ne vermiş dădu adama ikinci kerä?

Taa ne yardım görmüş adam moçugalardan?

Usta

Gagauz halk masalı

Bir adam yollamış oolunu ustalık üürensini. Bitirdiynän üürenmää zanaatlıını, çocuk gelmiş evä. Bobasının yalvardıına görä tutunmuş bir boyunduruk yapmaa.

Almış çocuk bir aaç. Yonmuş onu, yonmuş... Yonmuş onu, yonmuş, ama boyunduru başa çıkaramamış.

– Nası ba, oolum, olacêk mı? – sormuş bobası ona, açan görmüş, ani şansora aaç bitirmiş çocuun elindä.

– Boyundruk, boba, olmaycêk.

– Ozaman ne taa yonêrsin onu ya?

– Bän bu aaççaazdan isterim bir yabanıcık yapayım.

– Yap, çocuum. Ama yap iki, – demiş bobası, – da birisi isin beni, ani caba harcandım seni üüretmää; birisi dă isin seni, ani bişey becermeersin deyni.

Soruşlar:

Nereyi yollamış boba oolunu?

Ne yalvarmış adam oolu yapsın?

Neçin olmamış bişey?

Neçin bobası osoy demiş çocaa?

Başacık

Ukrayın halk masalı

Yaşarmışlar – varmışlar iki sıçancık, Döndürt hem Çevirt, bir da horozçuk Sivri sesçaz. Sıçancıklar sade bilärmışlär türkü çalmaa hem oyun oynamaa, dönärmışlär hem çevirilärmışlär. Horozçuk sa çin sabaalän kalkarmış, ilkin hepsini türküylän uyan-dırmış, sora da iştan tutunarmış. Tä bir kerä süpü-rer horozçuk kapunun önünü dä görer erdä bir booday başêcıı.

– Döndürt, Çevirt, – çaardı horozçuk, – bakın ne bän buldum!

Kaçarak geldilär sıçancıklar da deerlär:

– Lääzım onu harmanda düümää.

– E kim düüecek? – sordu horozçuk.

– Sade diil bän! – baardıı biri.

– Sade diil bän! – baardıı öbürü.

– İslää, – dedi horozçuk, – bän düüyecäm. Da tutundu iştan. Sıçancıklar sa tutundular oynamaa kirdaan top. Bitirdi horozçuk düümää da baardıı:

– Êy, Döndürt, êy Çevirt, bakın, nekadar tenä bän dü-üdüm! Kaçarak geldilär sıçancıklar da bir sestä dedilär:

– Şindi läázım teneläri dermenä götürmää, un üütmää.

– E kim götürecek? – sordu horozçuk.

– Sade diil bän! – baardı Döndürt.

– Sade diil bän! – baardı Çevirt.

– İslää, – dedi horozçuk, bän götürecäm teneläri dermenä.

Ükletti çuvalı sırtına da gitti. Sıçancıklar sa bu vakit tutundular (çeharda) oynamaa. Biri – birinin üstündan atlêêrlar, şennenerlär. Döndü horozçuk dermendän, genä çaarêr sıçancıkları:

– Burayı, Döndürt, burayı Çevirt. Bän unu getirdim.

Kaçarak geldilər sıçancıklar, bakêrlar, doyämêêrlar met etmää: “Vay ne horozçuk, vay ne helal! Şindi läázım hamuru yuurmaa, turta pişirmää”.

– E kim yuurêcêk? – sordu horozçuk. Sıçancıklar sa genä kendiycäsinä:

– Sade diil bän! – dedi Döndürt.

– Sade diil bän! – dedi Çevirt.

Düşündü, düşündü horozçuk da deer:

– Görüneer, genä bän läázım yapayım. Yuurdu o hamuru, taşıdı odun, yaktı fırını. Açıan fırın oldu azır, attı ona turtaları. Sıçancıklar sa hiç vakıdı boşuna kaybetmeerlär: türkü çalêrlar, horu oynêêrlar.

Piştilär turtalar, horozçuk onnarı fırından çıkardı, masaya koydu, sıçancıklar sa sansı buradaymışlar. Hiç çarmaa da onnarı läázım olmadı.

– Of, ne acıktım bän! – dedi Döndürt.

– Pı-ı, ne imää isterim bän! – dedi Çevirt. Kaçarak

oturdular sofraya. Ama horozçuk deer onnara:

– Durun, durun, alatlamayın! Siz bana ilkin söyleyin: kim buldu başacıı?

– Sän buldun! – pek baardılar sıçancıklar.

– E kim başacıı harmanda düüdü? – genä sordu horozçuk.

– Sän düüdüñ! – taa yavaş dedilär ikisi dä.

– E kim teneläri dermenä götürdü?

– Hep sän, – heptän yavaş dedilär sıçancıklar.

– E kim hamuru yuurdu? Kim odun getirdi? Fırını yaktı? Turtaları pişirdi?

– Hepsini sän, hepsini sän, – yavaş bızırdadılar sıçancıklar.

Siz dä ne yaptınız?

Ne sölesinnär? Yok ne sölesinnär.

Başladılar Döndürt hem Çevirt çıkmaa sofradan, horozçuk ta hiç durgutmadı onnarı. Yok neya bölä haylazları hem üşenikleri turtaylan konuklamaa.

Çevirdi Olga Kulaksyz

Soruşlar:

Kiminän yaşarmışlar sıçancıklar?

Ne bulmuş horozçuk?

Ne vardı nicä yapmaa o tenelärlän?

E ne yapmışlar bizim dostlar?

Ama kimin payına düşmüş hepsi işlär?

Gitmişlär mi imää sıçancıklar?

Dooru mu götürmüş kendini horozçuk?

Canınız acıdı mı sıçancıklara? Neçin?

Kırnak kız

Vakıdın birindä yaşarmış bir dädu. Varmış onun delikanni çocu, angısını o istäärmış evermää. Hazırlêêr yola taligauı, ükleder onu eriklän da yollanêr yola, ooluna yakışıklı bir gelin aaramaa. Nereyi dä gitmesä, satarmış erikleri sade kızlara. Diil paraylan, ama – ayıp söylemää – gübürlän. Getirer kız gübürleri, dädu onnarın erinä ona erik verer. Nekadar kız taa çok gübür getirer, okadar taa çok erik kableder.

Kimisi deyärmiş:

– Beklä ,dädu, bän taa hepsini gübürleri süpürmedim...

– Ama çok mu taa var ya?

– Ehe-he-e-e-e...!

Ama tä kızın biri gelmiş däduya basmanın köşesindä bir auççuk gübürlän. Pek canı istemiş erik.

– Nekadar bän sana erik vererim ya bukadarcık gübürä?

– Naşey yapayım ,dädu, açan evdä gübür yok. Bunu da bän komuşuykadan aldım, yardım ettim ona içerlerini süpürmää.

Dädu verer kıza biräz erik da gider talıgaylan nereyi – sa. Birkaç gündän sora dädu döneer geeri da alêr bu kıızı ooluna gelin, neçin ki kızların arasında bu hepsindän kırnakmış.

Çevirdi Konstantin Vasilioglu

Gagauz halk masalı

Kamçı

Bir kızlan bir çocuk beenmişlər biri – birini. Evlenmişlər. Karı işä gitmä-zmiş, evdä durarımış. Adam işlärmiş talıgacı. Bir gün geler adam iştän – imää yok, karı yapmamış, ikinci günü genä yok imää – hep ölä. Adamın çıkêr üfkesi. Bir gün, adam işä gideceykän, asêr kamçıyı duvara da deer ona:

– Kamçı, avşama da gelärseydim iştän da genä imää olmarsaydı, koparacam seni iki parçaya.

Demiş adam bölä, da giotmiş işä. Karı süpürmüş içersini d oturarmış.

Geler ona o günü mamusu. Da sormuş kıza mamusu:

– Ne oturêrsın, kızım?

– İi, ne yapayım, mamu, bitti işim.

Laf – laftan, annadêr kız mamusuna ne demiş adam kamçıya bu sabaa işä gideceykän. Mamusu seslemiş bitkiyädän da demiş:

– Kızçaazım, senin adamın bu lafları dedi diil kamçıya, ama sana. Sän vakıdı kaybetmä, ama tutun da yap bir parça sıcak imää avşam için adamına.

Mamusu demiş bu lafları da gitmiş evä. Kızı düşünmüş da yapmış bir parça sıcak imää. Avşamnen adam sevinmiş, ani var imää, da demiş:

– Genä sän, kamçı, yapmışın imää, yapmayaydın, bän seni koparacaydım parça-parça.

Karı işitmiş bu lafları da demiş:

– Adam, kamçı yapmadı imää, bän yaptım.

Soruşlar:

- Gidärmiş mi karı işä?
- Neçin adam lafedärmiş kamçıylan?
- Ne demiş mamusu kızına?
- Neyä üüreder bizi bu masal?

МАТЕРІАЛИ ДО ЗАНЯТЬ З РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ

Tanışmak. Okul. Afta.

Laflar:

1. Afta, zaman, üülen, sabaa, avşam, sabaaya, gun.
2. Okul: ders, banka, üüredici, tabla, sınıf, kiyat, yazal, çanta, tefter, penal, kurşun kalem.

Lafbirleşmeleri: Zaman hayır olsun! Avşam hayır olsun! Kalın saalıcaklan! Sabaa hayır olsun! Bereketli olsun! Şükür! Çok şükür! Benim adım... Senin nicä adın?

Soruşlar hem cümlelär: Ne bu? Bu kiyat. Ne bu? Bu dolap. Bu pinçerä mi? Diil. Bu masa. Göster neredä çanta? Ne bu? Bu yazal. Sendä var tefter? Bendä var tefter.

Aralıkta. Uşakların oynunnarı. Sayın lafları.

Laflar: aralık, yumancak, koolaşmacık, izmetçilär, parça, kazan, pençerä setti, parmaklık, selämleşmaa, kolvermää, afediniz, oynunnar, buyurun.

Sayın lafları: Zaman hayir olsun! Kalın saalıcaklan, seläm vermää.

Lafbirleşmesi: top oynunnarı, saa ol, yokmu nasıl siz..., versäniz bana..., Canabiniz gelin.

Klasta. Şkolada üürenmäk için predmetlär. Ona kadar saymak.

Laflar: kim?, kızçaaz, çöcük, ne?banka.

Saymak: Bir, iki, üç, dört, beş, altı, edi, sekiz, dokuz, on.

Soruşlar hem cuvaplar: Kimsin sän? Bän kızçaazım. Bän çocukum. Neredä kızçaaz?

Yılın zamannarı. Güz.

Laflar: güz, güzün, güzün ayları – ceviz ayı, canavar ayı, kasım ayı. Yaprak. Kırmızı, sarı, yeşil, yaamur, sürü, koyun, sırtmaç, yamur.

Soruşlar hem cümlelär: Nesoy şindi zaman? Şindi güz. Ne olêr güzün? Nesoy renktä yapraklar. Bu kim? Bu sırtmaç. Ne yapêêr sırtmaç? Var mı sizdä güz çiçää? Kaç çiçek var bu demettä? Güz çiçekleri. Çiçek. İçer çiçää. Pat çiçää.

Ana tarafı. Küü. Kasaba.

Laflar: a) ev, evlär, yol, yollar, daa çizileri, göl, insannar, maale.

b) kasaba, çok katlı evlär, asfaltlı yollar, yol kural nişannarı.

Soruşlar hem cuvaplar: Sän neredä yaşersin? Vasi yaşer kasabada.

Transport. Yolu geçmää kurallar.

Laflar: maşina, gemi, uçak, tren, motoşıklalar, taksi, geziş şafkları.

Soruşlar: Angı maşınaları görersiniz resimdä? Ne yapêr insannar? Nesoy maşınada siz gezineceniz? Kaç renk var geziş şafklarında? Ne gösterer sizä kırmızı, sarı, eşil renklär? Siz dooru mu geçersiniz yolu?

Igor oturdu avtobusa. O gider kasabaya. Kasabada o gördü çok katlı ev hem nişannırını. Yolda gezer çok maşınalar. Uşaklar läüzüm bilsinnär yolda dooru gezmää kuralları.

Aylä.

Laflar: mamu, boba, mani(büük mamu), dädu, işlemää, remont, yapmaa, pişirmää, okumaa, resimnemää

Soruşlar hem cümlelär: Bu kim? Bu mamu, bu boba. Ne yapêr bobam? Mani, ne yapêr? Dädu bakêr televizoru. Uşaklar okuyerlar.

Zarzavatlar.

Laflar: zarzavatlar, başça, morkva, laana, suvan, hıyar, patlacan, kartofi, tatlı biber, kabak, ay trupu, güz trupu, çukundur, suvan, sarmisak.

Cümlelär: Insannar başçada toplêêrlar zarzavat. Uşaklar onnara yardım ederlär. Traktor çıkarêr kartofi, uşaklar yardım ederler. Dört kişi doldurêrlar maşınayı.

Meyvalar. Renklär.

Laflar: armut, alma, erik, kirez, şefteli, ceviz, ayva, tatlı kirez; biyaz, kara, kırmızı, al, pembä, burdova, sarı, yeşil, boz, maavi, sinkalı, moor, zambak, portakal.

Cuvalar hem cümlelär: Kim başçada? Kim surêêr? Ne yapêr dädu? Kim toplêêr armut? Ne toplêêr mamu? Bu başça. Başçada büüyêr alma. Çöcük toplêêr armut.

Ev hem aul. Ev hem aul işleri.

Laflar: eşik, örtü, aul, yatak, şopron, garaj, köpek, hayat, yatma odası, dolap, televizor, baya teknesi, mutfak, koltuk, avşam ekmeeni hazırlamaa, gübürleri süpürmää, toplamaa, çamaşır yıkamaa, fistanı ütüyä urmaa, temizlemää, ruba dikmää.

Soruşlar hem cümlelär: Ne bu? Bu örtü. Ne görersin resimdä? Bän görerim ev, aul, eşik. Bän görerim örtü,

maşına, yatak. Neredä maşına? Maşına garajda.

Ne taa görersin resimdä? Bän görerim köpää. Neredä köpek? O yatakta. Ne yapêr köpek? O bêklêêr evi.

Kim yaşêr evdä? Bizdä yaşêêr Kati hem Peti. Ne yapêr Kati? Ne yapêr Peti? Mamu yıkêr çamaşır. Kim dikêr ruba? Ruba dikêr mani.

Kaplar. Imeklär. Gagauz halk imekleri.

Laflar: filcan, bardak, çanak, çini, bıçak, çatal, kaşık, çinicik, tencerä, sepet, çölmek; çorba, somun, bulamaç, küftä, bomboni, hoşaf, ekmek, yımırta, süt, un, börek, turta, balık, tuz, peynir, hamur tatlılık; laanalı, bulgurlu, kıırma, kabaklı, gözlemä, kaurma, süt çorbası, suvannı mancası, çırısta, dızmana.

Giyimnär. Ayak kapları.

Laflar: gölmek, fistan, don, aba, çember, kalpak, şapka; çizmelär, çepiç, emeni, terlik, çarık.

Soruşlar hem cümlelär: Bu ne? Bu fistan, kalpak, çember. Göster gölmää, donu. Don, gölmek, aba, fistan – giyim. Çizmä, çarık – ayak kablari.

Ne giiner Stepu? Emenilär, çezmelär nesoy? Kara terliklär nedän?

Kim aldı sana gölmek? Bana aldı baka gölmek.

Senin emenilerin nesoy renktä?

Tekst: Oli giindi emenilerini, abasını hem çemberini. O aldı çantasını. Oli dedi: «Kalın saalıcaklan!» Bän giderim okula.

İnsanın kuruluşu.

Laflar: el, bacak, burnu, aaz, surat, kulak, parmak,

pak, kirli, sabun, peşkir, diş, diş çetkasi, gözäl, göz, annı.

Cümlelär: Bu burnu (kulak, diş, aaz). Sän pakladın dişlerini? Vani pakladı dişlerini. Oli, sän yıkadin ellerini? Ellerini lüzım yıkamaa.

Tekst: Lena ikêêr kuklayı. O onu siler, giidirer. Kuklada gözal biyaz fistan.

Ev hayvannarı. Ev kuşları.

Laflar: beygir, inek, buga, domuz, motkur, eşek, devä, buzaa; tauk, horoz, kaaz, ördek, pipi, kuşlar, buz, üzmää.

Soruşlar hem cuvaplar: Bu inek. Göster inää. Bu kim? Bu keçi. Keçi ev hayvanı. Neredä yaşêêr beygir? Ne verer inek?

Göster, neredä tauklar? Göster, neredä horozlar? Angı ev kuşları var sizdä? Ordekler otlêrlar sokakta.

Tekst: Bizdä yaşêêr tauklar, horozlar hem kaazlar. Kaazlar boz var. Onnar severlär suyu. Tä göl. Göldä üzerlär kaazlar.

Yaban hayvannarı.

Laflar: aslan, aslan yavrusu, kaplan, ayı, ayı yavrusu, yabancı, canavar, kirpi, sıcan, fil, maymun, tilki, sincap.

Kış. Natura kışın hem kış havaları.

Laflar: kışın, kış ayı, büyük ay, küçük ay, kaar, kaar topu, kardan adam, kızak, buz, küçük bayır.

Tekst: Yaadı kaar. Uşaklar çıktılar küçük bayıra. Vasi hem Oli yapıştırêêrlar kaardan adam. Koli çekiner kızaklan. Çocuklar oynêêrlar kaar topçaazı.

Kış yortuları. Gagauzların adetçä isleri kışın.

Laflar: yortu, kolada, eni yıl, kutlamaa, traka, suvraka, tatlılık

Tekst: Geldi Eni yıl. Uşaklar gezer suvraka. Onnar kutlêêrlar insannarı. Insannar verer uşaklara tatlılık.

Kışın daada. Kuşlar kışın.

Laflar: yaa, yaban hayvannarı, yaban domuzu, tilki, canavar, ayı, tavşam, çam aacı, meşä aacı, kavak aaçı, edi, sekiz kirpi, sincap, garga, ev kuşu, aaçkakan, saksaan, isket kuşu, emlik, döker, tenecik, aarı kuşu, çakrak kuşu.

Soruşlar: Nesoy kuşlar siz görersiniz? Ne yapêr ev kuşu? Neredä aaçkakan kuşu?

Tekst: Bu daa. Daada büüyeer çok aaç. Angı aacı düzeriz Eni yılda? Aaçlar altında göreriz hayvan izleri. Uşaklar asmışlar emlik aaca. Peti döker tenecik kuşlara. Isket kuşları onnarı toplêêrlar.

Kış iylenecekleri.

Laflar: süpürgä, süpürmää, kaymak eri, kaymaa, konki.

Soruşlar hem cümlelär: Uşaklar oynêêrlar. Toplan oynêêrlar mı kışın? Annat sän: ne oyun beenersin oynamaa?

Ev işleri kışın.

Laflar: örümää, dikmää, paklamaa, kış, hazırlamaa

Tekst: Yaadı kaar. Herersi biyaz. Suuk. Aylä içerdä. Mani örüyer çorap. Mamu diker fistan. Bobam düzer ayak kablarını. Bati paklêêr aulda kaarı. Zina süpüreer yolcaazı. Dädu örüyeer çiten.

Saat. Benim günüm. Günün sıralıı.

Laflar: saat, tıfralar, küçük (büük) strelka, minutlar.

Soruşlar hem cümlelär: Kaç saat? Saat bir. Saat iki. Beş minut üçä. Yarım beşä. On beş minutsuz altı. Saatlar ileri giderlär. Saatlar geeri kalêrlar.

Ilkyaz. Prost olmak yortusu.

Laflar: ilkyazın, tomburuk, sürmek ayı, çiçek ayı, hederlez ayı, fırlamaa, ot peydalanmaa, yımırta, ateş, mum, prost olmak günü, tavan alvası.

Soruşlar: Nesoy zaman? Ne peydalandı aaçlarda? Ne fırladı erdän?

Tekst: Bu çok büyük yortu gagauzlarda. Bu yortuda ilkyaz uradêêr kışı. Bu gündä insannar afederler biri-birini. Atlêêrlar ateştän, sallêêrlar yımırta, iyerlär tava alvası.

Insanın işleri ilkyazın.

Laflar: kesmää, kireçlemää, sürmää.

Soruşlar: Ne işlär olêr ilkyazın başçada? Ne işlär oler ilkyazın kırdä?

Tekst: Geldi ilkyaz. Açıldı işlär başçada hem kırdä. Nasti babu kireçler aaçları. Miti bati keser dalları. Vani sürüyer kırdä traktorlan. Gargalar toplêêrlar kurtçaazları hem boceciklări ardından.

Çiçeklär. Uşakların oynunnarı.

Laflar: laalä, inci çiçaa, menevşa, çiidem, nergis çiçaa, sarmaşık, ardal, kılıç otu, sırgan, papatiya, ayırık otu, pelin, sır otu.

Cuvarlar hem cümlelär: Nesoy ilkyaz çiçekleri var

sizdä? Nesoy çiçek siz gördünüz kırdä? Nası siz kullanêrsınız papatıyayı evdä?

Tekst: Uşaklar oynêêrlar sokakta. Marina hem Kati atlêêrlar atlamak ipinnän. Vasi hem Gori oynêêrlar aşık. Oli hem Ani oynêêrlar seksek. Altı çocuk oynêêrlar toplan.

Ilkyaz yortuları.

Laflar: süüt pazarı, süüt, paska, Paskellä, Hederlez günü, klisä.

Soruşlar: Ne baaşlêrız biz analarımıza Mardın 8? Ne olêr süüt pazarında? Nesoy geçirer gagauzlar Paskelleyi?

Devletin simbolları (nişannarı).

Laflar: devlet, bayrak, milli marş, arma.

Bän yaşêêrim Ukrainada.

Laflar: küü, küün merkezi, kultur evi, tükän, evlär, aaçlar, çiçeklär, kasaba, metro, asfaltlı yollar, devlet yapıları.

Cümlelär: Bizim devlet Ukraina. Sän neredä yaşêêrsın? Küüdä var mı şkola? Ne var küüdä?

Saalık! Koru salını. Temizlemäk kendini için kurallar.

Laflar: saalık, korumaa, sabaa ekmää, boy, aarlık, döşek, alıştırmaa.

Tekst: Ne yapêrsın sän sabaylän? Bän kalkêrim, toplêrim döşää. Yapêrim üç-dört alıştırma, sabaa ekmeni iyerim sora giderim okula. Lääzım imää zarzavat hem meyva. Onnarda var çok vitamin. Onnar verer bizä saalık, kuvet, gözellik.

Oyuncaklar.

Laflar: kukla, maşına, uçak, daul, ayıcık, tavşamcık, beygircik, kubik, çok, pek çok, az, pek az, çıbıcaklar.

Soruşlar hem cümlelär: Sendä ne var? Kimda maşına? O kırmızı mı? Diil. O maavi. O büyük mü ? O küçük.

Tekst: Bu kukla. Kukla benim. O eni hem gözäl. Onu bana baaşladı mani. Maşi, al ayıcı! Ayıcık – oyuncak.

Yaz.

Laflar: kayık, kirez ayı, orak ayı, harman ayı, gül, girgina, kadifä çiçää, gladiola çiçää

Soruşlar hem cümlelär: Bu gül. Sızdä büüyerlär mi çiçeklär? Bizim başçada büüyer çok çiçek. Güllär açtılar. Mamu kopardı üç girgina.

Tekst: Uşaklar göldä. Onnar ikanêrlar. Bizimnän geldi Tarzan. O da biler üzmää.

Gezinmeklär.

Laflar: yolcaz, turna balıı, sazan, okun, karas, bolcän, olta, çavdar, üläf, papşoy, booday.

Soruşlar hem cümlelär: Nereyi geldi uşaklar? Uşaklar göldä. Göldä var okunnar hem karaslar. Gölün boyunda Miti tutêr balık.

Gagauz halk masalları.

Laflar: tilki, kirpi, dermen, kapkan, usta, ool, boba, odun, yonmak. İki moçuga: dädü, sofra, alçak, imelik.

Bilmeycelär.

Laflar: bilmeycä, kabak, karpuz, ütü, uçak, çiçek, kuvancık, horoz, aulda, keçi, top.

Başka halkların masalları.

Laflar: tilki hem turna, çini, çölmek, ikram etmää, başak, sıçan, kedi, gözlemä, sofrä, çini, ikanmaa, ikanmaa suratını, imektän sora, saçak kuşu, etek, çalmaa türkü.

Soruşlar hem cümlelär: Ne anadêr masallar? Kimi beendiniz masalda? Kim yapmış gözlemä?

ЗМІСТ

Okul (Школа).....	4
Aralıkta (На перерві).....	7
Klasta (В класі)	9
Yılın zamannarı (Пори року).....	11
Güz. Kasım (Осінь. День Святого Дмитра).....	12
Ana tarafı. Küü. Kasaba (Рідний край. Село. Місто)	13
Transport. Yolu geçmāk kurallar (Транспорт. Правила руху пішоходів).....	15
Aylä (Родина).....	17
Zarzavatlar (Овочі).....	18
Meıvalar. Renklär (Фрукти. Кольори).....	20
Ev hem aul. Ev hem aul işleri (Дім та подвір'я. Робота в домі та на подвір'ї)..	21
Karlar. Imeklär (Посуд. Їжа).....	23
Gagauz halk imekleri (Гагаузькі народні страви).....	25
Giiyimnär. Ayak kabı (Одяг та взуття)	27
Halk giyimneri hem ayak karları (Національний одяг та взуття)	28
Insanın kuruluşu (Частини тіла)	30
Ev hayvannarı. Ev kuşları (Свійські тварини. Свійські птахи)	32

Yaban hayvannarı (Дикі тварини).....	33
Kış. Natura kışın hem kış havaları (Зима. Природні явища взимку).....	34
Kış yortuları (Зимові свята)	35
Kışın daada. Saymak 10 kadar (У лісі взимку. Лічба до 10).....	36
Kuşlar kışın (Пташки взимку)	37
Kış oyunnarı, iylenecek (Зимові розваги).....	38
Gagauzların adetçä işleri kışın (Традиційні заняття гагаузів узимку)	39
Saat. Günün sıralı (Годинник. Розпорядок дня)	40
İlkyaz. Prost olmak yortusu (Весна. Свято Масниця).....	42
İnsanın işleri ilkyazın (Заняття людей навесні)	43
Çiçeklär. Uşakların ilkyazın oyunnarı (Квіти. Дитячі розваги навесні)	44
Uşakların oyunnarı (Дитячі ігри).....	46
İlkyaz yortuları (Весняні свята).....	47
Bän yaşêêrım Ukrainada (Я живу в Україні)	50
Saallıklı ol! Gıgiyena kuralları (Будь здоровий! Правила гігієни).....	52
Oyuncaklar (Іграшки)	54
Yaz (Літо)	56
Gezmeklär (Прогулянки)	58
Gagauz halk masalları (Гагаузькі народні казки)	60
Tilki hem kirpi (Лисиця та їжак)	60
Usta (Майстер)	62

İki moçüga (Дві дубинки)	63
Bilmeyselär (Загадки)	65
Başka halkların masalları (Казки народів світу)	66
Tilki hem turna (Лисиця і журавель)	66
Başacık (Колосок)	67
Neçin kedi yıkanêr imektän sora (Чому кішка вмивається після їжі)	68

SESLEMÄK İÇİN TEKSTLÄR ТЕКСТИ ДЛЯ СЛУХАННЯ	69
---	----

Матеріали до занять з розвитку зв'язного мовлення	115
--	-----

Навчальне видання

КУЛАКСИЗ Ольга Семенівна, БУЧАЦЬКА Тетяна Григорівна,
ДИМОВА Віра Миколаївна, АРНАУТ Федора Іванівна

ГАГАУЗЬКА МОВА

підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

*У підручнику використано ілюстративні матеріали
з вільних інтернет-джерел*

Формат 70х90/16.